

Hosszú Zsuzsanna:

Mennyi hitel elég? – megújult jegybanki mutató a bankrendszer makrogazdasági hatásáról

A pénzügyi közvetítő rendszer több csatornán keresztül hat a makrogazdaságra. Ha a bankrendszer túl kockázatos módon helyezi ki a hiteleket, hozzájárulhat egy pénzügyi válság kialakulásához és elmélyüléséhez. Ha nem nyújt elég forrást, visszafogja a gazdasági növekedést. Az MNB megújult Pénzügyi Kondíciós Indexe arra a kérdésre keresi a választ, hogy a rendszerkockázatok és a makrogazdaság növekedése szempontjából megfelelő-e a pénzügyi intézmények jelenlegi hitelezési tevékenysége.

A modern piacgazdaságok optimális működésének elengedhetetlen feltétele a megfelelő állapotban lévő pénzügyi közvetítő rendszer (amely alatt Magyarországon elsősorban a bankrendszert értjük). A makrogazdaság és a pénzügyi közvetítő rendszer kölcsönösen hatnak egymásra: a kedvező konjunkturális környezet csökkenti a bankok hitelezési veszteségeit és növeli bevételeiket, míg a pénzintézetek hitelezési tevékenységének növekedése élénkíti mind a vállalati, mind a háztartási beruházást, valamint a fogyasztást is.

Amikor a GDP növekedési üteme magas, csökken a vállalati csődök száma és a munkanélküliség, a vállalatok nyereségesebbé válnak, a háztartások jövedelmei és a lakásárak nőnek. Így a hitelek bedőlési valószínűségei és várható veszteségrátái is csökkennek, mind a vállalatok, mind a háztartások esetében. Ráadásul több, hitelképes ügyfél támaszt keresletet a hitelek iránt, így a bankok bevételei is nőnek.

Másik oldalról, amikor a pénzügyi intézmények növelik az általuk kihelyezni kívánt hitelek mennyiségét, enyhítenek a hitelhez jutás korlátain, azaz csökkentik a hitelkamatokat és/vagy kisebb elvárásokat támasztanak a leendő adósokkal szemben (háztartásoknál például a jövedelemarányos törlesztőrészlet maximális nagyságát, illetve a minimális önerőt szokták meghatározni a bankok). Előbbi azt jelenti, hogy a hitelfelvétel olcsóbbá válik, míg utóbbi hatására szélesebb kör juthat hitelhez. A vállalatoknál ennek eredményeképpen több beruházást lehet nyereségesen megvalósítani, így a foglalkoztatás is növekszik, illetve a csökkenő kamatok mérséklék a vállalatok forrásköltségeit, ezzel növelve a profitot. A háztartások magasabb lakásberuházást és fogyasztást tudnak megvalósítani, amely növeli a lakások árát, a vállalatok termékei iránti keresletet, és ebből kifolyólag a foglalkoztatást.

A gazdasági konjunktúra és a hitelállomány alakulása tehát alapvetően egymást erősítő folyamat, azaz a bankrendszer prociklikus. Ennek egy része természetes, hiszen, ha például visszaesés tapasztalható a GDP-ben, csökken a hitelkereslet, így a hitelállomány változatlan banki hitelkínálat mellett is zsugorodik. Ugyanakkor a tapasztalatok azt mutatják, hogy a bankrendszer könnyen válhat túlzottan prociklikussá is: azaz fellendüléskor túl kockázatos adósok jutnak hitelhez, míg recesszió esetén túlságosan szigorodnak a hitelezési feltételek.

A túlzott hitelezés időszakában a magánszektor egy része olyan hiteleket vállal, amelyeket nem képes, vagy csak későbbi fogyasztásának jelentős visszafogása árán tud visszafizetni. Ez a jelenség gyakran együtt jár a lakásárak ugrásszerű emelkedésével is. A túlzott hitelezés ugyan a fellendülés időszakában növeli a GDP-t, azonban hosszú távon nem fenntartható módon. A gazdaság sérülékenyebbé, külső sokkokkal szemben kevésbé ellenállóvá válik. A növekedés megtorpanásának hatására aztán a kockázatok realizálódnak: a lakásárak, a foglalkoztatás és a jövedelmek csökkennek, így a túlzottan kockázatos hitelek fokozatosan bedőlnek, a banki veszteségek megnőnek, az eladósodott háztartások mérlegalkalmazkodásra kényszerülnek, ami csökkenti a fogyasztást, ezzel tovább mélyül a recesszió és elhúzódik a válságból való kilábalás. A magyarországi, 2004 és 2007 közötti lakossági hitelezés jó példa erre a jelenségre, melyet tovább súlyosbított a devizában való eladósodás és a leértékelődő árfolyam.

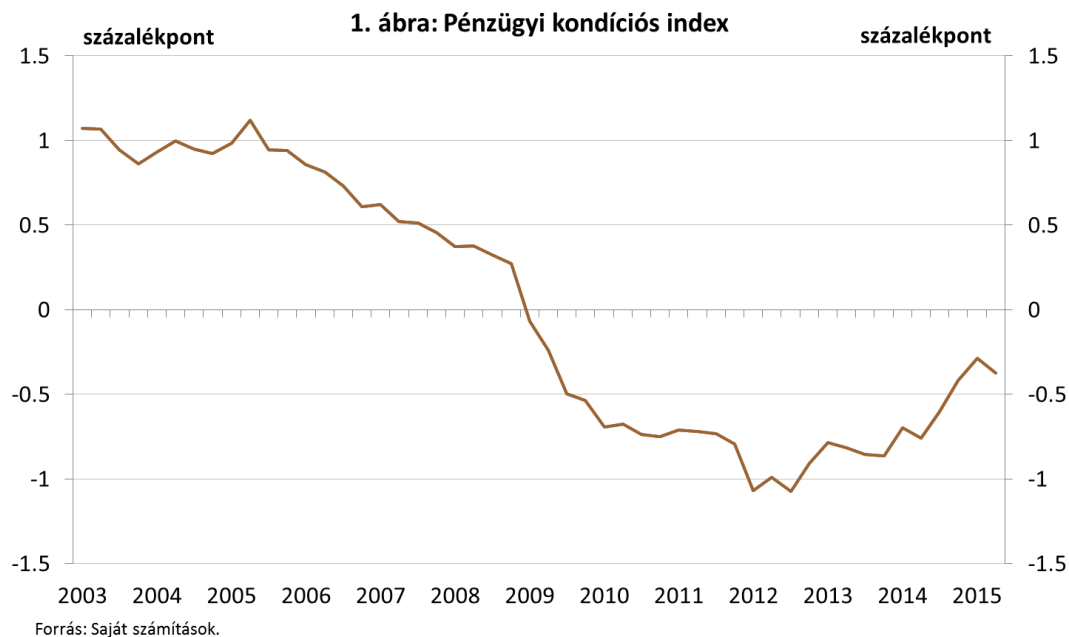
A túlzott hitelezés és recesszió eredményezte jelentős hitelezési veszteségek hatására gyakran kialakul a hitelszűke jelensége. A bankok a mérlegükben felhalmozódott rossz minőségű hiteleket azzal kompenzálják, hogy nagy mértékben szigorítanak a hitelezési sztenderdeken, így erősen lecsökken a hitelképes adósok köre: csak a legjobb minőségű ügyfelek juthatnak hitelhez. Ezen jelenség elmélyíti a recessziót, súlyos esetben nem csak a gazdaság ciklikus alakulását befolyásolja, hanem a potenciális növekedést is visszafoghatja.

Mind a túlzott hitelezés, mind a hitelszűke szabályozói beavatkozást indokolhat. Mivel ezek a jelenségek a bankrendszer rendszerszintű kockázataival kapcsolatosak, a makroprudenciális politika, így a Magyar Nemzeti Bank feladata figyelni és kezelni a fellépő problémákat. A túlzott hitelezés visszafogására kidolgozott eszközök például az adósságfék szabályok, míg a hitelezési aktivitás jelentős visszaesését előzi meg a jövőben az anticiklikus tőkepuffer szabályozás, és kezeli jelenleg a Növekedési és Hitelprogram.

Annak eldöntésében, hogy a bankrendszer megfelelően támogatja-e a gazdasági növekedést lehet hasznos eszköz az MNB által 2012 óta rendszeresen elkészített Pénzügyi Kondíciós Index, röviden PKI. A kérdés megválaszolásában a nehézséget az okozza, hogy a hitelállományok alakulását a kereslet és a kínálat egyszerre határozza meg. Ha a hitelállomány visszaesését a megfelelő minőségű kereslet hiánya okozza, nem indokolt szabályozói intézkedés. Ezzel szemben, ha a vállalatok és a háztartások az elégtelen kínálat miatt nem jutnak hitelhez, szükséges lehet a beavatkozás. Az index célja, hogy egy idősorba sűrítve adjon képet a bankok hitelkínálatáról, a hitelezés GDP-hez való hozzájárulásáról.

Más jegybankokhoz hasonlóan, a mutató számításának módszertanát rendszeresen felülvizsgálja a jegybank, így 2015-ben a PKI egy jelentősebb frissítésen esett át. (A módszertanról részletesebb leírást tartalmaz a [2015. novemberi Pénzügyi Stabilitási Jelentés](#).) Egyrészt a korábbinál szélesebb információs halmazból indul ki, másrészt a banki hitelezési aktivitásra jobban koncentrált mutatót állítottunk elő. Az index kiszámításához használt adatbázis magába foglalja makrogazdasági oldalról a GDP-t és résztételeit, az alapkamatot és a hitelkamatokat, a főbb hitelállományokat, inflációs mutatókat, lakásárakat, országkockázatot mérő idősorokat, foglalkoztatási adatokat és bizalmi indexeket. Banki oldalról tartalmazza a legnagyobb bankok számos adatát, amelyek a pénzügyintézetek tőke- és likviditási helyzetét, jövedelmezőségét és kockázati étvágát mérik. A

banki és a makro idősorokból nyert alapfolyamatokból, és azok egymásra hatásából számítjuk a végső PKI-t.

Az így kapott mutató a bankrendszer GDP-növekedési hozzájárulását mutatja: a PKI 1-es értéke azt jelenti, hogy a GDP éves növekedéséből egy százalékpont tudható be a bankrendszer hitelezési aktivitásának. Eszerint a pénzügyi közvetítőrendszer a 2008-as válság kitörése előtt végig pozitívan járult hozzá a kibocsátás bővüléséhez, a devizahitelezés felfutásával a GDP-hez való hozzájárulás is növekedett (2004-2005), majd 2007-től kezdődően a hitelezés egyre kisebb mértékben növelte a kibocsátást. 2009 óta a bankrendszer folyamatosan negatívan járult hozzá a GDP-hez, 2012 második feléig egyre erősödő mértékben. A mutató mélypontját a 2012-es évben érte el. Ezt követően az újra növekvő GDP és a jegybank Növekedési és Hitelprogramja a banki hitelkínálati korlátok oldódását hozta, mind a 2013-as, mind a 2014-es évben kevésbé bizonyult kontrakciónak a bankrendszer. 2015 első felében azonban ez a folyamat megtorpant, így összességében a bankrendszer továbbra is enyhén negatívan járul hozzá a kibocsátás bővüléséhez.

„Szerkesztett formában megjelent a Napi.hu oldalon 2016. február 22-én.”